

KULTURKRÓNIKA

GYULA SZELLEME, VAGY A FELELMETES VILÁG

(A Bagatellek-sorozatból)

Az élet bonyolult vonatkozásairól, kiváltképp' ha szerencsés csillogzat alatt született, vagy gyerekkorában fekáliát zabált a szemlélő, világképét kiegészítendő lépten-nyomon lehull a lepel. Csak semmi meglepődés, ó olvasó, derék Vergiliusként hadd vezesselek át bugyrokon, szakadékok fölött bizonytalanul lebegő hidakon át a megismerés felé, nyujtsd hát bizalommal a kezed. Nézzünk szét ezuttal a spiritiszták végtelen birodalmában, a táncoló asztalok, guruló pengősök, szárnyukat csapkodó galambok, váratlanul lekent pofonok és egyéb apport jelenségeknek a tündérszép honában, ahol besötétített ablakablak mögött érdemes szellemek nyilatkoznak a piaci árakról, lábukat a tulvilágon is bitangul szaggató csuzukról, megnyirbálva ezáltal az annyira vágyott mulandóságba vetett hitünk. És hogyha mindaz, ami e természetes sötétség környezetében megnyilatkozik, fantáziádnak kevés, engedd meg, hogy a sötétség e természetes állapotából a mesterséges sötétség birodalmába átvezesselek, felfedve előtted világunknak e tárgyval kapcsolatos bonyolult vonatkozásait. Tehát fogózz meg jól, mert sülyedünk. Ne ess kétségbe, nem a föld alá, a föld fölé sülyedünk, már láthatod a körülkerített termőföldparcellákat messziről, nevelésesen komolytalannak tűnik ez a pendatéria. Világosan kiveheted már a templomtornyokat, a középületek eszményesített kötömbjeit, ahol igazságot szolgáltatnak, vagy szedik az adót, aszerint, hogy mérleget tartó hölgy, vagy serény méhekkal telített kaptár disziti-e homlokzatát. E tartózkodó perspektívából még szép a világ, látszólag semmi hiba a világban, nemcsak az időbeli, de a térbeli távolságok is csalékonyan illuziótkeltők. Piszkos bérházak régiója következik, port kavar a szél, semmi kétség, helyben vagyunk. Régi barát fordul ki a bűzőkkel telített mellékuccából, mintha csak a jóisten küldte volna a bűdös mellékuccából a régi barátot, mértéktartó modora és ficsurtalan öltözése is mind hirnöki jellegére mutat. „Ezer éve nem láttalak“ — fordulok a bűzős mellékuccából előbukkant régi barátomhoz, — „szeretnék veled összeszejjönni, kivel érintkezel?“ — „Fél kezemen össze tudom számolni a szellemeket, akikkel érintkezésben vagyok,“ — válaszolja a régi barát kenetteljesen és a türelmetlenség felszínes látszata nélkül, — „elhunyt feleségem szelleme naponta tanubizonyosságát adja létezésének, megjelenik és ellát tanácsokkal. Az ő szives gondoskodásának köszönhetem, hogy el tudtam helyezkedni a biztosítói szakmában, igaz, hogy egyelőre még csak mint akvizitőr ügynök, de tekintve, hogy vezérünk is spiritiszta, cégvezetőnk pedig neves médium, minden reményem megvan rá, hogy hamarosan előrejutok.“ Az első pillanatban, ahogy mindezeket hallom, megdöbbenve tekintek réglátott barátomra, a hang, amit szükségyszerűen használt, annyira reális, hogy eredete kétségbe nem vonható. „Ha van benned bizonyos magasabb dolgok iránt megnyilvánuló érdeklődés és szellem,“ — folytatja magát alig restelve réglátott barátom, — „bármelyik este szívesen elvezetlek körünkbe“ — mondja. — „Körünk egyike a legjobbaknak“, — folytatja, — „médiumunk, mint említettem, maga a cégvezető, tagjaink sorába kivülem ügyvédek, tisztviselők, né-

hány bírósági ügyvezető és egy ezredorvos számíthatja magát. Körünk vezetője egy kiváló pedagógus, kerületi főigazgató. Ha tehát eféle magasabb dolgok iránt valamennyire is érdeklődik a szellemed, valamelyik este szívesen látunk.“ Sajnos, szellemem valóban érdeklődik bizonyos magasabb dolgok iránt, alávaló pimaszság lenne réglátott barátom előtt letagadni ezt. Ha cukorkát árulnék, ha gummiáru üzletem volna, ha fuvaroskocsisokkal való terméketlen veszekedéssel telnének el napjaim, talán szellememnek magasabb dolgok iránt való érdeklődése még kétségbe sem lenne vonható. De így szemlesütve állok a réglátott barát előtt érdemességem latolhatóságának teljes tudatában. — „Hát jó,“ — mondja még a réglátott barát elnézően — „nem bánom, gyere el egyszer.“ A lakás, amelybe kegyes megértéssel vezet, tágas és zezugos. Kétségtelenül minden tárgy, minden eszköz és alkalmaság magasabb célokat szolgál e környezetben, a szomorú virágcserep egy háromlábú asztalkán az ablak mellett, a gyuródeszka a konyhában és még maga a hitetlenül fűtőrésző kanárimadár is a kályha fölött. Fogózkodj meg a székben, ó olvasó, legyen eszed és ne értsd félre a rozoga szék boldos reccsenését. Hisz semmi ok az izgalomra, derék és halkszavú urak és hölgyek töltik meg a szobát, egyelőre még mindenki csak cigarettázik, orrot fúj és látszólag indifferens témákról társalog. Csak beavatott fülek észlelnek bizonyos, letagadhatatlanul méla kicsengésű és titokzatos vonatkozású célzásokat, a sovány, orrcsüptetős szemüvegű hölgy sóhajtása komprimáltan sztoikus megnyugvásnak tűnik, és egy zömök, körszakállas férfiú üvegesen merev tekintete pedig boszorkányos álmokat idéz. „Tessenek helyet foglalni,“ — adja ki az utasítást a festetthajú háziasszony, valami theologiai illattal töltve meg a szobát. Meg kell adni, a fegyelem e körben nem ismeretlen fogalom, mindenki helyet foglal és áhitattal a médiumra bámul. Félhomány tölti meg a szobát, hagyományos izgalomban mulnak a percek bárminemű meglepetés nélküli. — „Közeledik kedves szellemünk,“ — suttogja a kör vezetője, aki sivár hétköznapokon biztosító társasági cégvezető és a veritékező médiumra mutat. A médium arca puffadt, szemei lehunytak és gomblukában a közismert politikai párt díszes jelvénye csillog. Kezében ceruza, előtte az asztalon jobbsorsra érdemes papír. Egy perc és a ceruza előbb bizonytalanul, majd később vontatott rángatózással ugtrál a papíroson, mindenki lélekzetviisszafojtva figyel. — „Gyula van jelen,“ — suttogja a kör vezetője és diadalmasan végigtekint a résztvevők seregén, — arca dicsőségesen ragyog és szemelláthatóan büszkeség tölti el szívét. — „Gyula van jelen,“ — ismétli, — „Gyula szelleme. Érdeklődik házáat terhelő adósságok iránt és azon kéréssel fordul özvegyéhez, hogy utazzon el Varsóba és helyezzen el egy szál virágot a Kosciuskó sirján.“ — Halotti csönd. — „Egyáltalán ki ez a Gyula?“ — kérdi meglepetésszerűen egy hang. Mindenki a hirtelen hang felé fordul, utálat tölti el az összes jelenlévő szíveket, a hang tulajdonosát a kör tagjai legszívesebben kihajítanák a csukott ablakon át az uccára. — „Egy pillanat,“ — válaszolja megvetéssel hangjában a kör vezetője, — „azt is azonnal megtudjuk, hogy ki ez a Gyula. Gyula házfelügyelő volt a bur háború idején Kaposvárott és politikailag a szabadelvű pártot támogatta. — „Hitetlen suttogás tölti meg a szobát, gyanus zaj hallatszik a mennyezet felől. Az ezredorvos felemeli köszvényes kezét és a plafon felé mutat. — „Ott lebeg Gyula szelleme,“ — suttogja és nyelvét kilógatja száján. — „Egyszerűen csodálatos,“ — suttogja egy szemüveges hölgy, — „igen, ebben már azután senkisémet kételkedhetik.“ „Egy szál virágot, Gyula,“ — kiáltja az asztal végén ülő tankerületi főigazgató, — „légy oly jó kedves Gyula és helyezz asztalunkra egy szál vi-

rágot, hogy jelenlétedben még csak ne is kételkedhessünk. Küldj magad helyet galambot, vagy kis cicát, tedd meg ezt kedvünkért, ó kedves Gyula," — könyörög a főigazgató és magában összeroskadva tágra mereszti szemét. — „Küldj galambot, vagy egy kakast," — suttogja egy középkorú szőke uriember, aki középen választva hordja a haját, majd szomszédjához fordulva még megjegyzi halkán — „legszívesebben bakkecskét kérnék, mert imádom az apport jelenségeket." — Mindenki szájatva és léleketvisszafojtva figyel, azonban sajnos, se virágszálnak, se turbékoló galambnak, de még kakasnak vagy bakkecskének is hírehamva sincs. A médium keze még egyet ráng az asztalon, vállát felhuzza és kinyitja szemét. Az ezredorvos még mindig a plafonra bámul, nyilván Gyula távozó szellemét figyelő szemekkel, az iskolaigazgató szederjes szájjal motyog értelmetlenül és a bírósági funkcionárius hétért görnyedve várja még mindig az obligát apport jelenségeket. Lassan kivilágosodik, a mesterséges hőfokon tartott izgalom szétfolyik a szobában, mint a melegre helyezett kocsonya. Mindenki homlokát törölgeti és minden hívó szeme csillog akár a rubin. A médium közöttünk az első, aki magához tér, biztosítási cégvezetőhöz méltatlan határozatlansággal felemelkedik, hogy távozzon a szobából, közben csak a jó isten óvja, hogy fel ne bukják saját lábában. — „Nos tehát," — kérdi távozóban a meggyőzöttek szenvedélymentes hangján tőlem a réglátott barát, — „remélem hogy a ma este tapasztaltak után feladod cinikus álláspontodat." — Már kint vagyunk az uccán, az olvasó határozatlanul rámtekint, a városligeti pofozóemberre emlékszik az olvasó, összekevert fejében legalább is annak a szédületét érzi. Az uccán reális tárgyak vesznek körül bennünket, kifordított szemeteszköcsi, betörtablakú telefonfülke, rozsdástányérú villanylámpa, ez élet és e világ már kétségbevonhatatlanul valódi jelképei. Irgalmat érzek szivemben réglátott barátom iránt, különben sem a jelenségek azok, amik kétségbeejtenek, hanem a jelenségekkel kapcsolatos és azoktól elválaszthatatlanul összefüggő saját magunk sorsa. — „Eddig is tudtam, hogy irtózatos ez a világ," — válaszolom réglátott barátomnak — „de ma este, hogy jelképesen, betekintést nyertem e már általam ismert rémes világnak egy eddig tőlem alig ismert kétségbeejtő szegletébe nem azt találom rettenetesnek, hogy esztelenségekkel foglalkoznak az emberek, hisz az már megszokottan mindennapi dolog, hanem az a tény tölt el kétségbeeséssel, hogy akik ezekkel az esztelen dolgokkal foglalkoznak, felelősségteljes és sorsunkat pozíciójuknál fogva az élet számtalan relációjában megfélebbezhetetlenül irányító emberek. Hideg borsózik végig a hátamon, ha rá gondolok, hogy aki adókat kivet, vagy besoroz katonának, vagy ítélkezik józan hétköznapiakon felettünk csalárd pereskedéseinkben, az szimbólikusan szólva vasárnap éjszaka szellemekkel érintkezik, kontaktusban áll holmi a búr háborúk idején elhalálozott házfelügyelő Gyula szellemével, az térdenállva könyörög illuziókeltő környezetben illatos rózsaszálak, bűgő galambok, bakkecskéék és cirmos cicák után és kibujik a bőréből, ha jelenlétét vele a szellem akár az általánosan ismert fénytörés meghazudtolása, akár a gravitációs törvény sutbadódása árán is közli. Félek ettől a világtól, hideg borsózik végig a hátamon és nem túlozok, ha ezek után bevallom, hogy minden izemben reszketek. De ez a félelem és elfogódottság bennem korántsem e bohókás kedvű szellemek megjelenése nyomán keletkezik, hanem annak következtében, hogy látom, kik azok, akik idézik szürke pihenőnapjaik teljessé tételére e szellemeket. Képzeld csak el, hogy ezek után amilyennek látod, minő is ez a világ. Állhatsz-e sorsodban való megnyugvással a mérőléc alá, ha megvan benned az a sejtelem, hogy az ezred-

orvos éjszakánként szellemeket idéz és kidülledt szemmel keresi a besötétített szoba mennyezetén a túlvilági galambot. Nem felebbez-e izgatottan egy marasztaló ítélet ellen, amelyet olyan bíróság hozott, amelynek soraiban meg nem jelölten bár, de léteznek olyanok, akiknek egyetlen vágya csak az, hogy felemelkedjék az asztal és bakkecske ugorjon a szoba közepére a kályha tetejéről. Biz'ositod-e életedet ezek után egyáltalán, hogy ismered a józan cégvezető rögeszméjét, iratod-e be szorongás nélkül gyermekedet iskolába, amelynek főigazgatója arra kapható, hogy órákon keresztül üljön behunyt szemmel egy sötét szoba közepén és az eléjehelyezett irkalapra mindenféle zöldségeket írjon. Hát még ezután se látod, hogy milyen rettenetes ez a világ? — kérdem a réglátott baráttól, aki most megáll egy undok szagokkal teli uccácska sarkán. „Ne is folytasd tovább,“ — válaszolja szemrehányás nélkül, mindkettőnk — az olvasót és engem — sajnálkozással végigmérve a barátom, — „most már világosan látom, hogy sohasem fog megtisztulni a szellemed. Lelked, előrelátom, a másvilágon haláloz után elhagyottan bolyong és biztosra veszem, hogy a túlvilágon se érvényesülsz. És hogy ráadásul még másokat is rossz belátásra bírsz, az meg egyenesen megbocsáthatatlan“ — teszi hozzá és jelentősen az olvasóra tekint. Bűnösségem teljes tudatában markirozva az ártatlanság felhuzom vállamat, mint akinek nem áll módjában megváltoztatni a világról alkotott ítéleteit, az olvasó is ugyanezt teszi rokonszenves szolidaritással. Barátom megemeli kalapját és befordulva a büdös uccácska sarkán, kopogó léptekkel megindul hazafelé. Elhalálozott házmesterek, bűnhődő fűszerkereskedők, borbélyok és adóhivatalnokok hazajáró szellemei kísérik utján és feje felett fényjelek tömege lebeg. És hogy mégis eltűnik szemünk elől, csak azt bizonyítja, hogy elfajta fényjelek ahelyett, hogy megvilágítanak, inkább mégjobban elsötétítik ezt a világot.

(Budapest)

Remenyik Zsigmond

ENGELS FRIGYES 40 esztendővel ezelőtt, 1895 augusztus 5-én halt meg. Halálával egy páratlanul értékes és termékeny elmét veszített el az emberiség. Róla is elmondhatjuk, amit ő mondott Marx sirja fölött: harc volt az eleme. Ezt a nyugalmat nem ismerő harcos életet egyetlen nagy cél szolgálatába állította, amely már fiatal években kristályosodott ki előtte és amelytől soha egy pillanatra sem tántorodott el. Egy félévszázadon keresztül forgatta harcos tollát. Marx Károllyal együtt megalapozta a tudományos szocializmust. Kimélyítésén munkálkodott. Védelte azt a minden oldalról jövő támadásokkal és meghamisítási kísérletekkel szemben. Mint a munkásmozgalom elismert vezére dőlt ki a sorból, hogy gondolatai a tengerbe szórt poraihoz hasonlóan szerte szóródva, egész korszakra terjedően termékenyítsék meg a korszerű igazságok megismerésére törők gondolkozását.

Engels abban a korban született, amely egy új osztály keletkezése folytán új osztálytörekvésekkel volt terhes. Alig 18 esztendőskorában már ott látjuk az akkori Németország irodalmi porondjának leg-háborgóbb pontján. Viharos természete nem ismerte a megállásokat. Marx-szal együtt ő is tűneményes gyorsasággal érkezik el a „praktikus materializmushoz“ melynek barátjával együtt tudományos megalapozója lett.

Az út, amelyen ide eljutott, nagy vonalakban megegyezik Marx fejlődésének utjával. Mindketten kijárták Hegel iskoláját. De míg Engels az akkori radikális politikai költészetben, különösen Börnén keresztül „rövid kapcsolással“ jutott el a politikához, addig Marx az if-